

FATURA İÇERİĞİNİN KABUL EDİLMİŞ SAYILMASI

DEEMED TO ACCEPTANCE OF CONTENT OF INVOICE

Volkan ÖZÇELİK*

Özet: Vergi Usûl Kanunu'na göre, tacir ticari işletmesi bağlamında yaptığı iş nedeniyle fatura vermelidir. Tacirin muhatabına fatura göndermesi, muhatap için de sonuçlar doğurmaktadır. Türk Ticaret Kanunu'nun 21. maddesinin ikinci fıkrasına göre, bir fatura alan kişi aldığı tarihten itibaren sekiz gün içinde, faturanın içeriği hakkında bir itirazda bulunmamışsa bu içeriği kabul etmiş sayılır. Bu çalışmada, süresi içinde faturaya itiraz edilmemesi halinde fatura içeriğinin kabul edilmiş sayılmasının şartları genel olarak ele alınmıştır. Ayrıca fatura içeriğinin kabul edilmiş sayılmasının hüküm ve sonuçları, faturanın muhatabı bakımından incelenmiştir. Bu sonuçlardan medenî usûl hukukuna etkili olanlar üzerinde ayrıca durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Adi Kanunî Karine, Fatura İçeriği, Kabul Etmiş Sayılma

Abstract: According to the Turkish Tax Procedure Law, the merchant must issue an invoice for the business, that has done in the context of the commercial enterprise. The fact that the merchant sends the invoice to the recipient also has consequences for the interlocutor. According to the second paragraph of Article 21 of the Turkish Commercial Code, if an invoice holder has not objected to the contents of the invoice within eight days from the date of receipt, this content shall be deemed to have been accepted. In this study, the conditions for acceptance of the invoice content were discussed because of not objecting to the invoice within the time limit. Also the effects and conclusions are examined for the interlocutor. These results also focused on those which are influential in civil procedure law.

Keywords: Ordinary Presumption, Content of Invoice, Deemed to Acceptance.

* Arş. Gör., Ondokuz Mayıs Üniversitesi Ali Fuad Başgil Hukuk Fakültesi Medenî Usûl ve İcra-İflas Hukuku Anabilim Dalı, volkan.ozcelik@omu.edu.tr

GİRİŞ

Tacirlerin tercih ve davranışlarının ülke ekonomisi için önemli etkiler doğurabilecek nitelikte olması, tacirlerin faaliyetlerinin bazı özel düzenlemelere bağlanmasını gerektirmiştir. Bu düşüncenin ürünü olarak hukukumuzda tacir olma sıfatına bağlı hukukî sonuçlar düzenlenmiştir.¹ Tacir olmanın yükümlülüklerinden birisi fatura verme zorunluluğudur. Ticari işletmesi bağlamında bir mal satmış, üretmiş, bir iş görmüş veya bir menfaat sağlamış olan tacir, talep üzerine fatura düzenlemek ve bedel ödenmişse bu hususu da faturada göstermek zorundadır (TTK m. 21/1).²

Fatura Türk Ticaret Kanunu'nda tanımlanmış değildir. Fatura, *“ticari satışlarda satıcı tarafından alıcıya verilen ve satılan malın miktarını, vasıflarını, ölçüsünü, fiyatını ve sair hususları veya ifa edilmiş hizmetleri gösteren hesap pusulası... ticari bir belge...”* olarak tanımlanabilir.³

Ticari faaliyetlerde sık kullanılan fatura, bir davada onu gönderen lehine delil olabilmesi nedeniyle ayrı bir öneme sahiptir.⁴ Nitekim bir fatura alan kişi, faturanın içeriği hakkında bir itirazda bulunmazsa bu içeriği kabul etmiş sayılır (TTK m. 21/2). Bu düzenleme davada ispat yargılamasında her iki taraf için hüküm ve sonuç doğurabilir.⁵ Örneğin fatura, *“kapalı fatura”* niteliğindeyse,⁶ bedelin ödendiğine karine teşkil etmekte ve bu haliyle de onu gönderen tacir aleyhine sonuç doğurmaktadır. Bu çalışmada fatura içeriğinin kabul edilmiş sayılmasının hukukî sonuçları (TTK m. 21/2), faturanın muhatabı bakımından

¹ Sabih Arkan, Ticari İşletme Hukuku, 18. Baskı, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Ankara 2013, s. 130.

² Hüseyin Ülgen/Mehmet Helvacı/Abuzer Kendigelen/Arslan Kaya/Fusun Nomer Ertan, Ticari İşletme Hukuku, 4. Bası, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2015, s. 285; Arkan, s. 147.

³ İBHGK, 27.06.2003, E. 2001/1, K. 2003/1 (RG. 24.12.2003, S. 15326).

⁴ Mehmet Özdamar, *“Yargıtay Kararları Işığında Fatura İçeriğine İtiraz”*, ABD, Ankara 2008, Yıl: 66, S. 1, s. 220.

⁵ Fatura içeriğinin kabul edilmiş sayılmasına ilişkin düzenleme niteliği itibarıyla kanunî bir karinedir. Bu düzenlemenin ispat hukuku bakımından hem faturayı gönderen hem de onun muhatabı için sonuçlar doğurması kanunî karine olmasından kaynaklanmaktadır. Zira kanunî karineler ispat sorununda özellikle bir tarafı korumak için getirilmiş düzenlemeler değildir. Kanunî karine tarafın lehine işleyebileceği gibi aleyhine sonuçlar da doğurabilir. Bu hususta bkz. Bilge Umar, *“Hususî Hukukta Karineler”*, Prof. Dr. Sabri Şakir Ansay Anısına Armağan, Ankara 1964, s. 190.

⁶ 19. HD, 08.03.2002, E. 2001/6247, K. 2002/1560 (www.kazanci.com).

incelenecektir. Ayrıca incelemenin odak noktasını ispat hukuku oluşturacaktır.

I. Faturanın Kabul Edilmiş Sayılmasının Hukukî Niteliği

Fatura alan kişinin sekiz gün içinde itiraz etmemesi halinde, fatura içeriğini kabul etmiş sayılması (TTK m. 21/2) kanunî bir karinedir.⁷ Kanunî karineler, belli bir olaydan belli olmayan bir olay için kanun tarafından çıkarılan sonuçlardır.⁸ Kanun koyucu faturayı alan kişinin süresi içinde itirazda bulunmamış olması vakıasına, bu kişinin fatura içeriğini kabul etmiş olduğu sonucunu bağlamıştır.

Kanunî karineler aksi ispat edilebilir olup olmamasına göre adi karine ve kesin karine olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.⁹ Kanunun aksini ispat etmeye izin vermediği karineler kesin kanunî karinedir. Kanunda açıklık olmayan tüm hallerde, karinenin aksi ispat edilebilir (adi) karine olduğu kabul edilmektedir (HMK m. 190/2).¹⁰ Kanunda açıkça aksi yönde düzenleme bulunmaması nedeniyle, fatura içeriğinin kabul edilmiş sayılmasının adi kanunî karine olduğu kabul edilmelidir.¹¹ Bir karine, adi kanunî karine olduğunda, bu karine ile kabul edilen sonu-

⁷ Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya/Nomer Ertan, s. 276.

⁸ Sema Taşpınar, "Fiili Karinelerin İspat Yükünün Dağılımındaki Rolü", *AÜHFD*, Ankara 1996, C. 45, S. 1, s. 534; Gökçen Topuz, *Medenî Usul Hukukunda Karinelerle İspat*, Yetkin Yayınları, Ankara 2012, s. 56; Ramazan Arslan/Ejder Yılmaz/Sema Taşpınar Ayvaz, *Medenî Usul Hukuku*, 1. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara 2016, s. 380; Süha Tanrıver, *Medenî Usûl Hukuku*, C. I (Temel Kavramlar ve İlk Derece Yargılaması) Yetkin Yayınları, Ankara 2016, s. 783.

⁹ Bilge Umar/Ejder Yılmaz, *İspat Yükü*, 2. Baskı, Kazancı Hukuk Yayınları, İstanbul 1980, s. 165; Taşpınar, s. 534; Topuz, s. 66. Kesin kanunî karinelerle varsayımların eşit görülmesi doğrultusunda, doktrinde kanunî karineler hakkında yapılan bu ayrımın reddedildiği hususunda bkz. Fatma Tülay Karakaş, "Karine Kavramı, Kanunî Karineler Ve Varsayımlar", *AÜHFD*, Ankara 2013, C. 62, S. 3, s. 737.

¹⁰ Umar/Yılmaz, s. 172; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz, s. 381; Tanrıver, s. 786; Topuz, s. 68. Esasında adi kanunî karinelerin aksinin ispatının mümkün olması, karinelerin bir olasılık hesabına dayanmasının sonucudur. Kanun koyucu her ne kadar karine temelinden hareketle öngörülen sonucun gerçekleşmiş olmasını kuvvetli bir olasılık olarak görse bile, yine de aksinin gerçekleşebileceğini düşünerek tarafa karine sonucunun aksini ispat edebilme imkânı vermektedir. Bu yönde bkz. Karakaş, s. 739-740.

¹¹ Vildan Peksöz, *Hukuk Muhakemeleri Kapsamında Karineler Ve Faturanın Hukukî Niteliği*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2014, s. 179. Ayrıca bu şekilde değerlendirme için bkz. İBHKG, 27.06.2003, E. 2001/1, K. 2003/1 (www.lexpera.com); HGK, 12.10.2011, E. 2011/15-472, K. 2011/608 (www.lexpera.com).

cun doğru olmadığı yönünde ispat faaliyeti yapılabilir. Buna karşılık kesin kanunî karinelere kanun, karine ile kabul ettiği sonucun aksini ispata izin vermez.¹² Fatura içeriğinin kabul edilmiş sayılması adi kanunî karine olduğu için, fatura içeriğini kabul etmiş sayılan taraf bunun aksini iddia ve ispat edebilir.

II. Fatura İçeriğinin Kabul Edilmiş Sayılmasının Şartları

Hâkim soyut hukuk kuralını somut olaya uygularken, uyumsuzluğun esasını teşkil eden vakıaların gerçekleştiğini tespit etmelidir.¹³ Bu tespitin yapılmasında başvurulacak delilin hâkimde kanaat verici nitelikte bulunması, o delilin temsili niteliği ile ilgilidir. Temsililik ve güvenilirlik uyumsuzluğa yakın olan delillerde daha yoğundur.¹⁴ Taraf, iddiasını ispat edebilmek için kendi düzenlediği bir belgeyi delil olarak sunarsa, kural olarak bu belge uyumsuzluğu ispat edebilme bakımından temsili bir değer taşımamaktadır. Zira tarafın ileri sürdüğü bu delil esasında onun bir beyanı veya iddiası niteliğindedir.¹⁵ Bu nedenle faturaya itiraz edilmemesi nedeniyle fatura içeriğinin kabul edilmiş sayılması için bazı şartların yerine gelmesi gereklidir (TTK m. 21). Bu şartlar yerine gelmezse fatura içeriğinin kabul edilmiş sayılması kariyesi hüküm ve sonuçlarını doğurmaz.¹⁶

A. Taraflar Arasında Sözleşme İlişkisinin Varlığı

Türk Ticaret Kanunu faturayı tanımlamış değildir. Ancak kanun faturanın düzenlenmesi hakkında bazı kurallara yer vermiştir. Fatura tanzim edilmesinin öncelikli koşulu, tacirin ticari işletmesi bağlamında mal satmış, üretmiş, bir iş görmüş veya bir menfaat sağlamış olmasıdır (TTK m. 21/1). Bu koşul, faturanın nitelik itibarıyla sözleşmenin ifa safhası ile ilgili bir belge olmasının da gereğidir.¹⁷ Dolayısıyla taraflar

¹² Topuz, s. 68.

¹³ Yavuz Alangoya, *Medenî Usul Hukukunda Vakıaların Ve Delillerin Toplanması İlişkin İlkeler*, Fakülteler Matbaası, İstanbul 1979, s. 7.

¹⁴ Halûk Konuralp, *Medenî Usul Hukukunda İspat Kurallarının Zorlanan Sınırları*, Yetkin Yayınları, Ankara 2009, s. 10; Mustafa Göksu, *Hukuk Yargılamasında Elektronik Delil*, Adalet Yayınevi, Ankara 2011, s. 110-111.

¹⁵ Yemin delili için yapılan benzer değerlendirme için bkz. Konuralp, *İspat Kurallarının*, s. 11.

¹⁶ Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya/Nomer Ertan, s. 276.

¹⁷ Arkan, s. 147; Mehmet Bahtiyar, *Ticari İşletme Hukuku*, 15. Bası, Beta Yayınevi,

arasında bir sözleşme olmadan gönderilen belge, faturanın şekil şartlarını taşısa bile, gerçek anlamda bir fatura olmayıp, öneri (teklif) niteliğinde bir yazıdır.¹⁸ Şüphesiz, taraflar arasındaki sözleşmenin hukuken geçerli olması gerekir. Bu anlamda batıl bir sözleşmeye dayanılarak gönderilen faturaya süresi içinde itiraz edilmemesi, fatura içeriğinin kabul edilmiş sayılması sonucunu doğurmaz.¹⁹

Hukukun uygulanmasında (HMK m. 33) normlar hiyerarşisi gözetilerek yazılı ve yazılı olmayan hukuk kuralları arasından somut olaya uygun olanı dikkate alınmalıdır.²⁰ Hukukun uygulanmasında, tarafların anlaşmak suretiyle tasarrufta bulunamamaları, her şeyden önce emredici hükümler için geçerlidir. Bu nedenle taraflar ileri sürmemiş olsalar bile, mahkeme huzuruna getirilen vakıalardan sözleşmenin emredici hükümlere aykırı olduğu anlaşılırsa, hukukun uygulanması görevi nedeniyle hâkim, bu durumu kendiliğinden dikkate alır.²¹ Geçersizliğin türü iptal ise, iptal hakkı olan taraf bu hakkını usulüne uygun şekilde ileri sürmesi kaydıyla, iptal sebebi mahkemece dikkate alınabilir.²²

Fatura içeriğinin kabul edilmiş sayılmasına ilişkin karinenin uygulanması temel borç ilişkisi doğuran bir sözleşmenin varlığı halinde söz konusu olabilir. Taraflar arasında sözleşmenin bulunup bulunmadığı hususu çekişmeli ise, ispat yükü kuralları çerçevesinde öncelikle sözleşmenin varlığı ispat edilmelidir. Akdi ilişkinin varlığı hususunda ispat yükünü taşıyan taraf, kanundaki kurallar çerçevesinde (HMK m. 200 vd.) delillere dayanarak bu yükü yerine getirmelidir. Sadece faturanın karşı tarafa tebliğ edilmesi ve bu faturaya süresi içinde itiraz

İstanbul 2014, s. 100; İsmail Kayar, Ticaret Hukuku, 2. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara 2013, s. 131; Levent Börü/İlker Koçyiğit, Ticari Dava, Turhan Kitabevi, Ankara 2013, s. 637; Özdamar, s. 220; Oğuz Kürşat Ünal, "Türk Hukukunda Fatura Kavramı Ve Hukuki Mahiyeti", *GÜHFD*, Ankara 1997, C. 1, S. 2 (Prof. Dr. Naci Kınacıoğlu'na Armağan), s. 43; Peksöz, s. 180-181.

¹⁸ Arkan, s. 149; Kayar, s. 133; Özdamar, s. 221; Peksöz, s. 183.

¹⁹ 11. HD, E. 1978/2562, K. 1978/2717 (Oğuz Kürşat Ünal, Fatura ve Teyit Mektubu, 5. Baskı, Bilge Yayınevi, Ankara 2013, s. 133, dn. 208).

²⁰ Cenk Akil, "Hâkimin Hukuku Kendiliğinden Uygulaması İlkesi", *AÜHFD*, Ankara 2008, C. 57, S. 3, s. 12 vd.

²¹ Saim Üstündağ, İddia ve Müdafanın Değiştirilmesi Yasağı, İstanbul 1967, s. 78; Akil, s. 9.

²² Fikret Eren, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 17. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara 2014, s. 343.

edilmemiş olması, taraflar arasında akdi bir ilişkinin kurulduğunu ispatlamaya elverişli değildir.²³ Kabul etmek gerekir ki, bu durum fatura gönderilen muhatap tarafından kötüye kullanılmaya açıktır. Temel borç ilişkisi doğuran sözleşmenin kanunda belli delillerle ispatının arandığı ve taraflar arasında yazılı bir sözleşme bulunmadığı hallerde, fatura gönderilen muhatap akdi ilişkiyi inkâr ederse, ispat yükünü taşıyan faturayı gönderen taraf öncelikle aralarında sözleşme bulunduğu ispat etmelidir. Medenî usûl hukukunda taraflar, iddia ve savunmalarına ilişkin beyanlarını gerçeğe uygun olarak yapmak zorundadır (HMK m. 29/2). Bu yükümlülük gereğince, fatura muhatabından, faturayı gönderen taraf ile aralarında bir sözleşme varsa bunu inkâr etmemesi beklenir. Aksi davranış doğruyu söyleme yükümlülüğünün ihlâl anlamına gelebilir. Doğruyu söyleme yükümlülüğünün ihlâl edilerek akdi ilişkinin inkâr edilmesi ve yapılan yargılamada taraflar arasında sözleşme bulunduğu tespit edilmesi halinde, bilinçli şekilde yalan beyanlarda bulunan taraf aleyhine yaptırıma hükmedilmelidir. Bu anlamda mahkeme doğruyu söyleme yükümlülüğünü ihlâl eden fatura muhatabını yargılama giderlerine, karşı tarafın avukatı ile ulaştıkları vekâlet ücretine ve disiplin para cezasına mahkûm edebilmelidir (HMK m. 327, 329).²⁴ Bu düşünceye karşı, faturayı gönderen tarafın tacir olması ve onun basiretli davranarak sözleşmeyi ispat edebilecek şekilde yapması tezi ileri sürülebilir. Ancak bu durum yargılamada tarafların doğruyu söyleme yükümlülüğünü ihlâl edebilmesini meşru kılmamalıdır.

B. Faturayı Gönderenin Tacir Olması

Vergi Usûl Kanunu'na göre (VUK m. 232) tacirler dışında başka kişilerin de fatura düzenleme zorunluluğu bulunmaktadır. Ancak fatura içeriğinin kabul edilmiş sayılması hakkındaki karine (TTK m. 21/2), sadece tacirlerin gönderdiği faturalar için hüküm ve sonuç doğurur. Buna karşılık tacir dışındaki kişilerin (örneğin esnaf, çiftçi gibi) fatura

²³ 15. HD. 07.03.2008, E. 2007/2029, K. 2008/1483 (www.lexpera.com).

²⁴ Doğruyu söyleme yükümlülüğünü ihlâl eden taraf hakkında yargılama giderlerine ve disiplin para cezasına hükmedilebileceği hususunda bkz. Nesibe Kurt Konca, Medenî Usûl Hukukunda Tarafların Doğruyu Söyleme Yükümlülüğü, Yetkin Yayınları, Ankara 2016, s. 298 vd.

düzenlemesi halinde bu karine uygulanmaz.²⁵ Zira tacirler hakkında uygulanan hükümlerden hangilerinin esnaflara da tatbik edileceğini gösteren düzenlemede (TTK m. 15), fatura içeriğinin kabul edilmiş sayılması yer almamıştır.²⁶

Faturayı gönderen tarafın tacir olmasının yanı sıra, faturaya konu işin ticari işletmesi bağlamında yapılmış olması gerekir. Tacir ticari işletmesi dışında bir iş görmesi nedeniyle fatura düzenlemişse, Türk Ticaret Kanunu m. 21/2'nin getirdiği imkândan faydalanamaz.²⁷

Fatura içeriğinin kabul edilmiş sayılması için fatura gönderilen muhatabın tacir olmasının gerekip gerekmediği tartışmalıdır.²⁸ Bu hususta doktrinde ileri sürülen bir görüşe göre, fatura içeriğinin kabul edilmiş sayılmasına ilişkin karine, faturayı alan muhatabın tacir olması halinde mümkündür.²⁹ Bu görüşe göre, fatura içeriğinin kabul edilmiş sayılması (TTK m. 21/2), kanunun "tacir olmanın hükümleri" kısmında düzenlenmiştir. Ayrıca fatura içeriğine sekiz gün içinde itiraz edilmesi gerekliliği, tacir olmayanlar için ağır bir yükümlülüğe yol açabileceğinden hakkaniyete ve menfaatler dengesine uygun düşmeyebilir. Bu konuda ileri sürülen karşı görüşe göre ise, fatura içeriğinin kabul edilmiş sayılmasına ilişkin karinenin hüküm ve sonuçlarını doğurması için, fatura muhatabının tacir olması aranmaz. Türk Ticaret Kanunu m. 18'in başlığı ve karinenin düzenlendiği yer ile Türk Ticaret Kanunu m. 21'in metni dikkate alındığında, faturayı alan kimsenin tacir olması şart değildir.³⁰ Yargıtay ise her iki görüş doğrultusunda değerlendirmelerde bulunmaktadır. Sözleşmede yer almamasına rağmen faturada yer alan vade farkı kaydının, faturaya itiraz etmeyen muhatabı bağlayıp bağlamayacağını değerlendirildiği kararda Yargıtay, faturayı alan kişinin tacir olmaması halinde, faturayı gönderenin fatura içeriğinin kabul edilmiş sayılmasından faydalanamayacağını belirtmiştir.³¹

²⁵ Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya/Nomer Ertan, s. 277; Ünal, Fatura, s. 163-164.

²⁶ Kayar, s. 140-141; Özdamar, s. 222.

²⁷ Özdamar, s. 222.

²⁸ Doktrindeki görüşler hakkında daha detaylı bilgi için bkz. Ünal, Fatura, s. 164 vd.

²⁹ Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya/Nomer Ertan, s. 277; Arkan, s. 150; Özdamar, s. 223-224; Ünal, Fatura, s. 166; Ünal, Kavramı, s. 46.

³⁰ Kayar, s. 135; İsmail Kayar/Pınar Turgut Günbay, "Faturada Yer Alan Vade Farkı Kaydına İlişkin Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararı Hakkında Bir Değerlendirme (Yargıtay İBHGK'nın 27.06.2003 T. ve 2001/1 E, 2003/1 K. Sayılı Kararı)", *EÜHFD*, Kayseri 2006, C. 1, S. 2, s. 158.

³¹ İBHGK, 27.06.2003, E. 2001/1, K. 2003/1 (RG. 24.12.2003, S. 25326).

Buna karşılık daha sonraki tarihli kararında ise Yargıtay, faturayı alan kişinin tacir sıfatını taşımasa bile itiraz mecburiyetinin bulunduğu belirtmiştir.³² Kanaatimizce ikinci görüş üstün tutulmalıdır. Fatura içeriğinin kabul edilmiş sayılması hakkındaki düzenlemede (TTK m. 21), fatura muhatabının tacir olmasına ilişkin bir şart yoktur. Kanun koyucunun faturaya itiraz etme yükümlülüğünü sadece tacirler için düzenlemesine bir engel olmamasına rağmen, “fatura alan kişi”yi (TTK m. 21/2) itiraza mecbur bırakması, kanunun maksadının bu yönde olduğunu göstermektedir. İlk görüşün dayanağı olan gerekçenin (tacir olmayanlara itiraz etme mecburiyetinin ağır bir yükümlülük getireceği) haklılık payı bulunsa da, bu gerekçenin Kanun’un açık hükmü karşısında uygulanması mümkün olmamalıdır. Başka bir deyişle, bu gerekçe olan hukuk bakımından bir etki göstermeyip, olması gereken hukuk bakımından dikkate alınabilir.

C. Fatura İçeriğine İtiraz Edilmemiş Olması

Fatura içeriğinin kabul edilmiş sayılması için olumsuz bir şart olarak “faturayı alan muhatabın sekiz gün içinde faturaya itirazda bulunmamış olması” aranmaktadır (TTK m. 21/2).³³ Süresi içinde fatura içeriğine itiraz edilmiş olması, faturaya ilişkin karinenin uygulanmasına neden olur. Faturayı alan taraf, sekiz gün içinde faturanın içeriğine itiraz etmişse, fatura içeriğinin önceden yapılmış sözleşmeye uygun olduğunu faturayı düzenleyen tacir ispat etmelidir.³⁴

Kanunî bir karineye dayanan taraf, karine temelini oluşturan vakıya ilişkin ispat yükü altındadır (HMK m. 190/2). Karinenin hüküm ve sonuçlarını doğurması için, karine temelini karşılayan somut vakıaların doğruluğu mahkemece tespit edilmiş olmalıdır. Zira karine temeli, karine normunun koşul vakıası hükmündedir³⁵. Karine normunun sonucunun ortaya çıkması için, kanunî karineye dayanan taraf, önce-

³² HGK, 12.10.2011, E. 2011/15-472, K. 2011/608 (www.lexpera.com).

³³ Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya/Nomer Ertan, s. 277; Kayar, s. 134; Özdamar, s. 220; Ünal, Fatura, s. 155; Peksöz, s. 195.

³⁴ Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya/Nomer Ertan, s. 276.

³⁵ Markus Guggenbühl, Die gesetzlichen Vermutungen des Privatrechts und ihre Wirkungen im Zivilprozess, Schulthess Polygraphischer Verlag AG, Zürich 1990, s. 72-73; Hakan Pekcanitez, Medenî Usûl Hukuku, 15. Bası, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2017, s. 1660; Topuz, s. 72, 99.

likle karine temelini teşkil eden somut vakıaları iddia etmelidir³⁶. Bu vakıalar taraflar arasında çekişmeli olursa ispat kuralları çerçevesinde mahkemece tespiti gerekir. Fatura içeriğinin kabul edilmiş sayılması karinesine dayanan taraf, öncelikle fatura muhatabının faturaya itiraz etmediği vakıasını iddia etmelidir. Fatura içeriğinin kabul edilmiş sayılması karinesinin karine temeli, muhatabın süresi içinde faturaya itirazda bulunmamış olmasıdır. Faturayı gönderen tacirin bu iddiasına karşılık fatura muhatabı itirazda bulunursa, faturaya süresi içinde itiraz edilip edilmediği çekişmeli hale gelmiş olur.

İtiraz süresinin hangi andan itibaren işlemeye başlayacağı Kanun'da belirlenmemiştir (TTK m. 21/2). Sürenin başlama ve bitiş anının tespiti, vaki olabilecek itirazın süresinde yapılıp yapılmadığını belirlemek bakımından önemlidir. İtiraz süresinin sona erdiği anın tespitinde, Türk Borçlar Kanunu m. 92/1 çerçevesinde hareket edilmiştir.³⁷ Buna göre sekiz günlük süre, faturanın muhataba tebliğ edildiği günün ertesi günü işlemeye başlar.³⁸ Geçerli bir itiraz için itirazın süresinde yapılmış olması yeterli olup, itirazın karşı tarafa varmış olmasına gerek bulunmamaktadır.³⁹ İtirazın süresinde yapılıp yapılmadığının belirlenmesinde faturanın muhataba varmış olduğunun tespiti önemlidir. Bu önemi dolayısıyla doktrinde, faturayı gönderen tarafın, muhatabın faturayı aldığını belgelendirmesinin zorunlu olduğu ifade edilmiştir.⁴⁰ Bununla birlikte kanunda faturanın hangi şekilde gönderilmesi gerektiğine ilişkin bir zorunluluk bulunmamaktadır. Taraflar aralarında anlaşmak suretiyle faturanın elektronik ortamda düzenlenmesini ve gönderilmesini kararlaştırabilirler (TTK m. 1525/1). Bu düzenleme dışında, faturanın Türk Ticaret Kanunu'nun 18. maddesine göre gönderilmesinin gerekip gerekmediği hususu gerek doktrini gerekse Yargıtay'ı meşgul etmektedir.⁴¹ Faturanın gönderilmesi ve muhataba ulaşmış olması, faturaya itiraz süresinin başlama anının tespiti bakımından önemli olması nedeniyle, faturanın, Türk Ticaret

³⁶ Oğuz Atalay, *Medenî Usul Hukukunda Menfi Vakıaların İspatı*, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayını, İzmir 2001, s. 51; Topuz, s. 143; Levent Börü, *Medenî Usûl Hukukunda İddia Ve Somutlaştırma Yükü*, Yetkin Yayınları, Ankara 2016, s. 138.

³⁷ Arkan, s. 152; Özdamar, s. 224.

³⁸ Özdamar, s. 224.

³⁹ Arkan, s. 152; Özdamar, s. 224.

⁴⁰ Özdamar, s. 222.

⁴¹ Bu konuda bkz. Peksöz, s. 193 vd.

Kanunu'nun 18. maddesinde yer alan muhtevaya sahip olmasa da, bu yollardan biri ile gönderilmesi ispat kolaylığı için pratik fayda sağlar.

Faturaya itirazın şekli Kanun'da açıkça belirlenmiş değildir. Bir düşünceye göre, faturanın yazılı delil olmasından hareketle faturaya itiraz da adi yazılı şekil veya Türk Ticaret Kanunu m. 18/3'deki vasıtalarından biri ile yapılmalıdır.⁴² Buna karşılık diğer görüşe göre, Türk Ticaret Kanunu'nun 18. maddesinin üçüncü fıkrasındaki ihtar ve ihbarın konusu temerrüde düşürme, sözleşmeden dönme ve fesih ile sınırlıdır. Bu düzenlemeye göre yapılacak ihtar ve ihbarın kapsamı faturaya itiraz edilmesini de kapsayacak şekilde genişletilemez.⁴³ Fatura lehine olan ve faturaya ilişkin karineden yararlanmak isteyen tarafın bu yöndeki iddiasına karşılık, karşı taraf faturaya süresi içinde itirazda bulunduğunu beyan ederse, faturaya itiraz edilip edilmediği vakıası çekişmeli hale gelmiş olur ve ispatın konusunu oluşturur (HMK m. 187). Vakıanın ispatsız kalması durumunda ispatsızlığın rizikosuna kimin katlanacağını belirlemek ispat yükünün belirlenmesi ile mümkündür.⁴⁴ Böyle bir durumda ise "fatura içeriği hakkında itirazda bulunulmadığı"ndan bahisle, kendi lehine hak çıkaran taraf ispat yükü altında olur (HMK m. 190). Bu nedenle, fatura içeriğine itirazda bulunulmadığı vakıasının ispatsız kalmasının rizikosunu, faturaya itiraz edilmediğini iddia eden taraf taşır. Zira karine temelini oluşturan bu vakıa karine normunun koşul vakıasıdır.⁴⁵ Fatura içeriğine itiraz edilmemesi vakıası nitelik olarak menfi bir vakıadır.⁴⁶ Menfi vakıaların ispatında, bu vakıaların niteliğinden kaynaklanan ispat imkânsızlıkları belli esaslara göre aşılabılır.⁴⁷ Menfi vakıaların ispatında ispat yükünü taşımayan karşı tarafa, menfi vakıa iddiasına karşı savunmasını somutlaştırma yükü yüklenerek, ispat yükünü taşıyan tarafın delil göstermesine yardımcı olunabilir. Ayrıca ispat yükünü

⁴² Oğuz İmregün, Ticaret Hukukunun Genel İlkeleri, İstanbul 1989, s. 55; İsmail Doğanay, Türk Ticaret Kanunu Şerhi, 4. Bası, C. 1, Beta Yayıncılık, İstanbul 2004, s. 220-221.

⁴³ Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya/Nomer Ertan, s. 227; Arkan, s. 153; Kayar, s. 135; Hanife Dirikkan, "Tacirler Arası İhbar ve İhtarlar", DEÜHFD, İzmir 2002, C. 4, S. 1, s. 69-71; Özdamar, s. 225.

⁴⁴ Umar/Yılmaz, s. 2 vd.

⁴⁵ Leo Rosenberg/Karl Heinz Schwab/Peter Gottwald, Zivilprozessrecht, 17. Auflage, Verlag C.H. Beck, München 2010, s. 630.

⁴⁶ Menfi vakıa terimi için bkz. Atalay, s. 83-84.

⁴⁷ Atalay, s. 128 vd.

taşımayan karşı tarafın vakianın aydınlatılmasına katkıda bulunmak için elinde bulunan delilleri göstermesi istenebilir.⁴⁸ Bu kapsamda karşı taraftan faturaya itiraz ettiği savunmasını somutlaştırmasını ve bu savunmasına ilişkin delillerini mahkemeye sunması istenebilir.

III. Fatura İçeriğinin Kabul Edilmiş Sayılması

A. Fatura İçeriğinin Kabul Edilmiş Sayılmasının Medenî Usûl Hukukunda Yeri

Kanunî karineler birden fazla kanunda öngörülmesi nedeniyle, her bir karinenin düzenlenme amacı farklı olabilir. Bununla birlikte genel olarak hukukî belirliliği temin etmek, hukukî görüşüne olan güveni sağlamak ve ispat güçlüklerinin aşılması adi kanunî karinenin amaçları olarak sayılabilir.⁴⁹ Faturaya itiraz edilmemesi nedeniyle fatura içeriğinin kabul edilmiş sayılması, ticari hayatta belirliliği sağlamanın yanında, ortaya çıkabilecek bir uyuşmazlık nedeniyle görülecek davada ispat güçlüklerinin aşılmasını temin edebilir. Faturayı gönderen taraf faturaya dayanarak belli hususları ispat etmek istediğinde, karşı taraf bu belgenin içeriğini kabul etmediğini beyan ederse; söz konusu karine ispat yükünü yerine getirmek isteyen tarafa ispat güçlüklerinin aşılmasında yardımcı olur. Zira karineye dayanan taraf karine temelini ispat edebilirse, karine sonucu hüküm ve sonuçlarını doğurur.⁵⁰

Karine temeli ve karine sonucu adi kanunî karinelerin temel iki unsurudur.⁵¹ Adi kanunî karinenin koşul vakıası karine temelini oluşturur.⁵² Medenî usûl hukuku kuralları çerçevesinde koşul vakianın gerçekleştiğinin anlaşılması durumunda, mahkemece karinenin dikkate alınması ve karine sonucunun somut olaya uygulanması hâkimin hukuku uygulama görevinden kaynaklanır.⁵³ Başka bir deyişle, hâkimin hukuku resen nazara alıp uygulaması nedeniyle, kanunî karineler mahkemece resen uygulanmalıdır. Fatura içeriğinin kabul edilmiş sayılması karinesi de mahkemece kendiliğinden uygulanır. Ancak

⁴⁸ C. Jürgen Brönnimann, Die Behauptungs- und Substanziierungslast im schweizerischen Zivilprozessrecht, Verlag Stämpfli&Cie AG, Bern 1989, s. 220.

⁴⁹ Topuz, s. 62.

⁵⁰ Atalay, Pekcanitez Usûl, s. 1655.

⁵¹ Topuz, s. 71 vd.

⁵² Rosenberg/Schwab/Gottwald, s. 630.

⁵³ Umar/Yılmaz, s. 171, 177.

bunun için karinenin koşul vakıasının usulüne uygun şekilde dosyaya girmiş ve ispat edilmiş olması gerekmektedir.⁵⁴ Aksi halde taraflarca getirilme ilkesi hâkim olan medenî usûl hukukumuzda, hâkimin karineden yararlanma imkânı bulunan tarafa bunu hatırlatması dahi mümkün olmaz.⁵⁵

B. Fatura Alan Kimse Bakımından Bağlayıcı Olmayan Kayıtlar

Fatura alan kişi, bu faturayı aldığı tarihten itibaren sekiz gün içinde, faturanın içeriği hakkında bir itirazda bulunmamışsa bu içeriği kabul etmiş sayılır (TTK m. 21/2). Faturaya itiraz edilmemesi nedeniyle, faturayı alan tarafın hukuken kabul etmiş sayılacağı içeriğin belirlenmesi önem taşımaktadır. Faturaya itiraz edilmemesi nedeniyle fatura içeriğinin kabul edilmiş sayılması faturanın olağan içeriği ile sınırlıdır.⁵⁶ Zira faturayı gönderen taraf, fiili olarak faturanın muhtevasını dilediği gibi belirleme imkânına sahiptir. Bu durumda faturanın olağan içeriğinin ne olduğunun belirlenmesi yapılmalıdır.

Fatura, sözleşmenin kurulması aşaması ile ilgili bir belge olmayıp, sözleşmenin ifa safhasıyla ilgilidir.⁵⁷ Başka bir ifadeyle fatura edimlerin ifası aşamasında düzenlenerek edimlerin içeriğini gösterir.⁵⁸ Dolayısıyla Türk Ticaret Kanunu'nun 21. maddesinin ikinci fıkrası gereğince itiraz edilmeyerek kabul edildiği varsayılan fatura içeriği de sözleşmesinin ifasına ilişkin hususlar hakkında olmalıdır.⁵⁹ Örneğin satılan malın miktarı, yapılan işin sayısı, türü, bedeli gibi hususların faturada yer alması olağandır.⁶⁰ Buna karşılık, taraflar arasında sözleşmede yer almamasına rağmen, "bedelin belli süre içinde ödenmemesi halinde vade farkı ödenir", gibi bir kayıt faturaya konularak karşı tarafa tebliğ edilir ve muhatap süresinde itirazda bulunmazsa, bu kayıt muhatap için bağlayıcı olmaz.^{61,62}

⁵⁴ Topuz, s. 110 vd.

⁵⁵ Umar, s. 186-187.

⁵⁶ Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya/Nomer Ertan, s. 277; Ünal, Fatura, s. 156; Kayar, s. 134; Özdamar, s. 227.

⁵⁷ Kayar/Turgut Günbay, s. 152; Arkan, s. 150; Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya/Nomer Ertan, s. 277.

⁵⁸ Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya/Nomer Ertan, s. 275.

⁵⁹ Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya/Nomer Ertan, s. 278; Özdamar, s. 225-226.

⁶⁰ Kayar/Turgut Günbay, s. 153.

⁶¹ İBHGK, 27.06.2003, E. 2001/1, K. 2003/1 (Resmi Gazete, T. 24.12.2003, S. 25326).

⁶² Yazılı sözleşme bulunmaması halinde gönderilen faturanın aynı zamanda teyit

Faturayı alan muhatabın süresi içinde itirazda bulunmamış olması, fatura içeriğinde yer alan malın alıcıya teslim edildiğini göstermez⁶³. Ancak alıcıya gönderilen faturada malın bedelinin ödendiği gösterilmişse Türk Borçlar Kanunu'nun 207. maddesinin ikinci fıkrası uygulama alanı bulabilir. Satış sözleşmesinin unsurlarından birisi de satılan ile satış bedelinin birbiriyle değişimi konusunda tarafların anlaşmasıdır. Bu unsur nedeniyle, sözleşmenin taraflarının yerine getirmekle yükümlü oldukları edimler arasında bir mübadele ilişkisi olduğu kabul edilmektedir. Bunun sonucu olarak satış sözleşmesinde aksine kararlaştırılmadıkça veya aksine bir adet bulunmadıkça, satıcı ve alıcı borçlarını aynı anda ifa etmekle yükümlüdürler (TBK m. 207/2).⁶⁴ Alıcı bedeli ödemiş ve bu husus faturada gösterilmişse (TTK m. 21/1), satıcı ve alıcının borçlarını aynı anda ifa ettikleri ve bedelin ödenmesi karşısında malın da teslim edildiği karine olur.⁶⁵

C. Faturanın Kabul Edilmiş Sayılmasından Sonra Aksinin İspatı

Adi kanunî karinenin ispat yüküne etkisi hususunda farklı görüşler bulunmaktadır. Birinci görüşe göre, adi kanunî karineler ispat yükünün bir taraftan diğer tarafa geçmesini gerektiren sebeplerdir. Zira belirli bir olayda kanunun kabul ettiği karinenin varlığına rağmen, bu karinenin aksi ispat edilebilir.⁶⁶ Fatura içeriğinin kabul edilmiş sayıl-

mektubu sayılmasından ötürü, güven ilkesine uygun olması halinde, faturada yer alan vade farkı kaydının Türk Ticaret Kanunu m. 21/3'teki karineden faydalanabileceği hususunda bkz. Ahmet Battal, "Faturada Yer Alan Vade Farkı Kaydının Niteliği Ve İtiraz Edilmemesi Halinde Sonuçları İle İlgili Yargıtay Uygulaması" XVI. Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu (Ayrı Bası), 14 Mayıs 1999, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, s. 103

⁶³ Murat Çalışkan, "İtiraz Edilmeyen Faturanın Malın Teslim Edilmiş Ve İşin Yapılmış Olduğunu Gösterip Göstermeyeceği", *MÜHAD*, İstanbul 2016, C. 22, S. 3, s. 210.

⁶⁴ Cevdet Yavuz, *Borçlar Hukuku Dersleri (Özel Hükümler)*, 12. Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul 2013, s. 28; Aydın Zevkliler/K. Emre Gökyayla, *Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri*, 13. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara 2013, s. 38. Satış sözleşmesinde edimler arasındaki mübadele ilişkisinin fonksiyonel ve genetik (doğuş yönünden) bakımdan olduğu ve ifa yönünden edimlerin bağlılığının fonksiyonel anlamda mübadele olduğu açıklaması için bkz. Fahrettin Aral/Hasan Ayrancı, *Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri*, 9. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara 2012, s. 62.

⁶⁵ Arkan, s. 151; Çalışkan, s. 216-217.

⁶⁶ Mustafa Reşit Belgesay, "Mahkeme İçtihatları Tahlilleri- İsbat Vasıtaları Ve Kanunî Karineler", *IÜHFİM*, İstanbul 1940, C. 6, S. 1, s. 225; Arslan/Yılmaz/Taşpı-

masına ilişkin karine bakımından da gerek doktrinde⁶⁷ gerekse Yargıtay kararlarında⁶⁸, ispat yükünün yer değiştiğine dair beyanlara rastlamak mümkündür. Buna karşılık diğer görüşe göre ise, adi kanunî karine ispat yükünün yer değiştirmesine neden olmaz. Taraflardan birisi karineye dayanır ve karine temelini ispatlarsa, karine sonucu ortaya çıkar. Karine temelini asıl ispat faaliyeti çerçevesinde ispat edilmiş olmasından sonra, karşı taraf karine temelini teşkil eden koşul vakianın gerçekleşmediğini ispatla yükümlüdür.⁶⁹ Karşı tarafın yerine getireceği aksini ispat faaliyeti, karine normunda düzenlenen hukukî sonucun engellenmesi amacıyla bir asıl ispat faaliyetidir.⁷⁰ Dolayısıyla burada ispat yükü yer değiştirmemekte, karşı tarafın kendi lehine ileri sürdüğü başka bir vakıa için bağımsız, yeni bir ispat yükü ortaya çıkmaktadır.⁷¹ Kanaatimizce bu görüşe üstünlük tanımak gerekir. İspat yükü iddia edilen vakıadan kendi lehine hak çıkararak tarafa aittir (HMK m. 190/1). Bu nedenle ispat yükünün yer değiştirmesi mümkün olmaz. Kanunî bir karineye dayanan taraf, karine temelini ispat ettikten sonra (faturaya itiraz edilmediğini), karine sonucu (fatura içeriğinin kabul edilmiş sayılması) ortaya çıkar. Bu karinenin aksi ise, fatura muhatabı tarafından iddia ve ispat edilebilir. Fatura muhatabının bu faaliyeti bir asıl ispat faaliyetidir.

Karşı tarafın aksini ispat faaliyeti sırasında hangi delillere dayanaabileceği belirlemesi yapılırken, itiraz edilmemiş faturanın, fatura muhatabı bakımından delil değerinin ne olduğu tespit edilmelidir. Nitekim bu konuda doktrinde bütünlük bulunmamaktadır. Bir görüşe göre, itiraz edilmemiş fatura, faturayı alan için senet mahiyetinde bir delil değildir. Bu düşünceye taraftar olan Domaniç, itiraz edilmemiş faturanın borç altına giren tarafların iradelerinden doğan yazılı belge olmadığını, kaldı ki itiraz edilmeyen faturada, faturayı alan tarafın imzasının bulunmadığını belirtmektedir. Yine bu düşünceye taraftar

nar Ayvaz, s. 382.

⁶⁷ Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya/Nomer Ertan, s. 276; Arkan, s. 152; Özdamar, s. 221, 227; Ünal, Fatura, s. 171-172.

⁶⁸ 19. HD, 08.03.2002, E. 2001/6247, K. 2002/1560 (www.kazanci.com); 23. HD, 25.11.2015, E. 2015/1354, K. 2015/7562 (www.lexpera.com).

⁶⁹ Guggenbühl, s. 74; Atalay, Pekcanitez Usûl, s. 1661.

⁷⁰ Guggenbühl, s. 143; Atalay, Pekcanitez Usûl, s. 1661.

⁷¹ Umar/Yılmaz, s. 174-175; Umar, 189; Atalay, Pekcanitez Usûl, s. 1663; Tanrıver, s. 784-785; Atalay, s. 50.

olan Peksöz, itiraz edilmeyen faturada faturayı alan tarafın imzasının bulunmamasının yanı sıra farklı bir gerekçe daha ileri sürmektedir: Adi kanunî karinelerin özel ispat yükü kuralı oldukları kabulünden hareketle, fatura içeriğinin kabul edilmiş sayılmasına ilişkin kural, faturaya senet niteliğini kazandırmaz.⁷² Buna karşılık doktrinde daha çok taraftar bulan görüşe göre, faturaya itiraz edilmemesi halinde fatura onu alan muhatap bakımından senet niteliğini kazanır.⁷³ Bu düşüncenin gerekçelerinden birisi, karinenin şartlarının gerçekleşmesi ile fatura artık kanunen yazılı bir delil haline gelmiştir.⁷⁴ Yargıtay da bu görüş doğrultusunda değerlendirmelerde bulunmaktadır.⁷⁵ Bu görüş gereğince, fatura içeriğinin kabul edilmiş sayılmasının aksinin ispatı yazılı delil, ticari defter veya yemin vasıtasıyla mümkün olabilir.⁷⁶

Kanaatimizce azınlıkta kalan ilk görüş üstün tutulmalıdır. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda senet metninde nelerin bulunması gerektiği açıkça belirtilmemiştir. Doktrinde bir belgenin senet olarak nitelendirilmesi için asgari şartların neler olduğu belirtilmektedir: Senet sayılan belgenin bir cisim bulması, yazınlık, bir vakıa hakkında açıkla-

⁷² Hayri Domaniç, "Fatura ve İspat Kuvveti", *BATİDER*, Ankara 1996, C. 3, S. 4, s. 663; Peksöz, s. 213.

⁷³ Ünal, Fatura, s. 170-171; İmregün, s. 54-55; Arkan, s. 152; Kayar, s. 135; Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya/Nomer Ertan, s. 276; Doğanay, s. 219; Özdamar, s. 225.

⁷⁴ Ünal, Fatura, s. 170.

⁷⁵ 15. HD, 30.05.2016, E. 2016/944, K. 2016/3009 (www.lexpera.com); HGK, 12.10.2011, E. 2011/15-472, K. 2011/608 (www.lexpera.com): "TTK'nın 23. maddesinin 2. fıkrası hükmü ile fatura özellikle tacirler arasında ifaya yönelik bir ispat aracı olarak kabul edilip; süresinde itiraz edilmemekle münderecatından sayılan hususlar yönünden düzenleyen lehine, adına fatura düzenlenenin aleyhine, bir karine getirilmiştir. Bu karine faturanın ispat gücüne yönelik bir düzenlemeyi ortaya koymaktadır. Eş söyleyişle, faturanın adına tanzim edilen aleyhine ispat vasıtası olması, yani, faturayı alan kişinin fatura kendinden sadır olmamakla birlikte aleyhine delil teşkil etmesi TTK'nın 23. maddesinin 2. fıkrasında düzenlenen ve yukarıda ayrıntısı açıklanan bu karineden kaynaklanmaktadır."

Yargıtay Ticaret Dairesi, 08.04.1968 tarih, 66-3194/1982 sayılı daha önce vermiş olduğu kararında ise, fatura içeriğinin kabul edilmiş sayılmasına ilişkin karinenin aksinin tanık ile ispatının mümkün olmadığını açıkça ifade etmiştir (Erdoğan Moroğlu/Abuzer Kendigelen, *İçtihatlı-Notlu Türk Ticaret Kanunu Ve İlgili Mevzuat*, 10. Baskı, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2014, s. 54): "...Mevcut kanunî karineye ve münderecatına 8 gün içinde itiraz edilmemiş olması suretiyle yazılı delil niteliğini kazanmış bulunan faturaya rağmen alıcıya ademi teslimin tanıkla ispatı imkânının tanınması doğru değildir."

Aynı şekildeki kararlar için bkz. Arkan, s. 152, dn. 4.

⁷⁶ Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya/Nomer Ertan, s. 276; Arkan, s. 152; Kayar, s. 135; Ünal, Fatura, s. 170.

mayı içerme ve imza.⁷⁷ Bu unsurlardan imza, senedin belirleyici yönünü oluşturmaktadır. İmza mutlak suretle borç altına giren kişi tarafından atılmak durumundadır. Aksi takdirde diğer unsurları taşıya bile söz konusu belge senet niteliğinde olmaz⁷⁸. Süresi içinde itiraz edilmeyen faturada borç altına giren fatura muhatabının imzasının olmaması, bu faturanın muhatabı için senet vasfını kazanmasına engeldir. Dolayısıyla fatura içeriğinin kabul edilmiş sayılmasının aksini ispat her türlü delil ile mümkün olmalıdır. Ayrıca aksinin kabulü, uygulamada adaletsiz sonuçların ortaya çıkmasına yol açacak türdendir. Maddî hukuka göre hak sahibi olmayan ve fakat fatura gönderen tarafın, usûl hukukunun senede ilişkin kuralları kapsamında hak sahibi olması sonucunu doğabilir. Hata ile veya kötü niyetle bir fatura gönderen tacir, bu faturaya itiraz edilmemesi nedeniyle alacaklı duruma gelebilir. Fatura içeriğinin kabul edilmiş sayılmasından sonra aksini ispat, eğer yazılı delil, ticari defter veya yemin ile mümkündür denilecek olsa, kötü niyetli fatura düzenleyen karşısında fatura muhatabı çaresiz bırakılabilir. Zira kötü niyetle fatura düzenleyip gönderen taraf, bunu ticari defterlerine kaydedebilme imkânına da sahiptir. Ayrıca uyuşmazlık mahkeme önüne geldiğinde kendisine karşı yöneltilen yemin teklifini eda edebilir. Fatura gönderilen muhatap zaten mevcut olmayan ticari ilişkiyi ticari defterlerine kaydetmemiş olacağından kendi ticari defterlerine dayansa bile bir sonuca varamaz. Bu nedenle de ispat yükünü yerine getiremediği için davayı kaybedebilecektir.

Fatura içeriğinin kabul edilmiş sayılmasının aksini ispat etmek için başvurulabilecek delillerden birisinin yemin olduğu kabul edildiğinde, yemin teklif eden tarafın ispat yükünü taşıyan taraf olması

⁷⁷ Erdönmez, Pekcanitez Usûl, s. 1773-1774; Tanrıver, s. 830-832.

⁷⁸ Necmeddin M. Berkin, "İspat Hukukunda Senet Delili Ve Yazılı Şekil", İÜHF, İstanbul 1946, C. 12, S. 4, s. 1177-1178; Seyithan Deliduman, "Medeni Usul Hukukunda Senet ve Senetlerle Yazılı Şekil Arasındaki İlişki", AÜEHFD, Erzincan 2000, C. 4, S. 1-2, s. 417; M. Kamil Yıldırım, "Senetle İspat Kuralının Türk Medeni Yargılama Hukukundaki Önemi", İlkeler Işığında Medeni Yargılama Hukuku, 7. Baskı, Beta Yayınevi, İstanbul 2012, s. 115; Hakan Pekcanitez, "Elektronik Ticaretin Türk İspat Hukukuna Getirdiği Sorunlar ve Çözüm Önerileri", Uluslararası İnternet Hukuku Sempozyumu, İzmir 2001, s. 406; Serdar Nart, "Alman Ve Türk Hukukunda Senetle İspat", DEÜHF, İzmir 2007, C. 9, S. 1, s. 213; Halûk Konuralp, Medeni Usul Hukukunda Yazılı Delil Başlangıcı, Yetkin Yayınları, Ankara 2009, s. 45; Ozan Tok/Harika Koltaş, "Senetle İspat Kuralının Tesis Ediliş Amacı Bakımından Bazı Vakıaların İspatına İlişkin Değerlendirmeler", MÜHAD, İstanbul 2016, C. 22, S. 3, s. 2670; Erdönmez, Pekcanitez Usûl, s. 1774; Tanrıver, s. 832.

gereklidir. Başka bir deyişle, yemini eda edecek taraf ispat yükünü taşımayan taraftır.⁷⁹ Kendisine ispat yükü düşmeyen tarafın yemin teklif etmesi hukukî sonuç doğurmaz. Dolayısıyla faturanın aksini ispat etme yükümlülüğü olan tarafın yemin teklif etmesi gerekir.⁸⁰ Ayrıca yemin deliline dayanmak isteyen tarafın somutlaştırma yüküne uygun biçimde dilekçesinde bu hususa yer vermesi gerekmektedir.⁸¹

SONUÇ

Kendisine fatura gönderilen muhatap, faturaya sekiz gün içinde itirazda bulunmazsa fatura içeriğini kabul etmiş sayılır (TTK m. 21/2). Kanundaki bu düzenleme niteliği itibarıyla kanunî bir karinedir. Ayrıca aksine bir düzenleme olmaması nedeniyle de, adi (aksi ispat edilebilir) kanunî karinedir (HMK m. 190/2).

Fatura içeriğinin kabul edilmiş sayılması, faturayı gönderen tarafa önemli usûli olanaklar sunmaktadır. Ayrıca faturayı gönderen taraf fiili olarak fatura muhtevasını serbestçe belirleyebilmektedir. Bu ve buna benzer nedenlerle, fatura içeriğinin kabul edilmiş sayılması karinesinin uygulanması, Türk Ticaret Kanunu'nda belli şartların yerine gelmesine bağlanmıştır. Bu şartların en başında taraflar arasında hukuk geçerli bir sözleşme olması gelmektedir. Bu şart faturanın sözleşmenin ifa safhası ile ilgili bir belge olmasının gereğidir. Taraflar arasında sözleşmenin varlığının çekişmeli olması durumunda, öncelikle bu hususun ispatlanması gerekir. Fatura muhatabının doğruyu söyleme yükümlülüğüne aykırı olarak sözleşme ilişkisini inkâr etmesi halinde, yargılama giderleri ve disiplin para cezasına mahkûm edilmesi mümkündür. Karinenin uygulanması için aranan ikinci şart, faturayı gönderen tarafın tacir olması ve tacirin faturaya konu işi ticari işletmesi bağlamında yapmış olmasıdır. Son olarak, faturaya sekiz gün içinde itiraz edilmemiş olması, fatura içeriğinin kabul edilmiş sayılması için

⁷⁹ Ejder Yılmaz, (Medenî Yargılama Hukukunda) Yemin, 2. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara 2012, s. 45.

⁸⁰ 13. HD, 31.01.2005, E. 2004/12416, K. 2005/1100 (www.kazanci.com).

⁸¹ İBHGK, 03.03.2017, E. 2015/2, K. 2017/1 (www.lexpera.com): "6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun yürürlüğe girmesinden sonra açılmış olan davalarda tarafların dava ve cevap dilekçeleri ile delil listelerinde 'sair deliller, her türlü delil ve sair deliller' gibi ibarelerin bulunması halinde tarafların yemin deliline başvurmuş sayılmayacakları ve bu kapsamda hâkimin ispat yükü kendisine düşen tarafa 'yemin teklifinde bulunma hakkı' nı hatırlatamayacağı..."

gereklidir. Faturanın muhataba gönderilme şekli ve muhatabın fatura içeriğine ilişkin itirazlarını tacire bildirme şekli hakkında kanunda açık bir zorunluluk bulunmamaktadır.

Fatura içeriğinin kabul edilmiş sayılması hususundaki karine, medenî usûl hukukunda ispat yükünü taşıyan taraf için ispat kolaylığı sağlayabilmektedir. Zira karine temelinin ispatı, karine sonucunun uygulanmasını gerektirir. Ayrıca karine normunun dikkate alınarak somut olaya uygulanması, hâkimin hukuku uygulama görevi içindedir. Bunun için ise karine temelinin ispatlanması yeterlidir.

Fatura içeriğinin kabul edilmiş sayılması karinesi, ancak faturanın olağan içeriği bakımından hüküm ve sonuçlarını doğurur. Buna karşılık faturanın olağan içeriğinden sayılmayan kayıtlar faturada yer alsa ve muhatap bu faturaya süresi içinde itiraz etmese bile fatura içeriğinin kabul edilmiş sayılması, bu kayıtlar hakkında uygulanmaz.

Adi kanunî karinelerin varlığı, ispat yükünün yer değiştirmesine neden olmaz. Faturayı gönderen taraf, karine temeli olan “süresi içinde faturaya itiraz edilmediği”ni ispatlarsa fatura içeriğinin kabul edilmiş sayılması sonucu ortaya çıkar. Fatura muhatabı ise bu durumda karinenin aksini ispat edebilir. Aksini ispat faaliyeti, karine normunda düzenlenen hukukî sonucun engellenmesi maksadıyla yürütülen bir asıl ispat faaliyetidir. Dolayısıyla burada ispat yükü yer değiştirmekte, karşı tarafın kendi lehine ileri sürdüğü başka bir vakia için bağımsız, yeni bir ispat yükü oraya çıkmaktadır.

Faturada, fatura muhatabının imzası bulunmaz. Dolayısıyla bu haliyle fatura, muhatabı için medenî usûl hukukunda kesin delillerden olan senet niteliğinde değildir. Bu nedenle fatura içeriğinin kabul edilmiş sayılmasından sonra aksini ispat her türlü delil ile mümkün olmalıdır. Fatura muhatabının, fatura içeriğinin kabul edilmiş sayılması karinesinin aksini ispatlarken her türlü delile başvurabilmesi, mahkemenin daha adil karar vermesine olanak verir.

Kaynakça

Akil Cenk, “Hâkimin Hukuku Kendiliğinden Uygulaması İlkesi”, *AÜHFD*, Ankara 2008, C. 57, S. 3, s. 1-32.

Alangoya Yavuz, *Medenî Usul Hukukunda Vakıaların Ve Delillerin Toplanması*

- İlişkin İlkeler, Fakülteler Matbaası, İstanbul 1979.
- Aral Fahrettin/Ayrancı Hasan, Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri, 9. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara 2012.
- Arkan Sabih, Ticari İşletme Hukuku, 18. Baskı, Banka Ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Ankara 2013.
- Arslan Ramazan/Yılmaz Ejder/Taşpınar Ayvaz Sema, Medenî Usul Hukuku, 1. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara 2016.
- Atalay Oğuz, Medenî Usul Hukukunda Menfi Vakıaların İspatı, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayını, İzmir 2001.
- Bahtiyar Mehmet, Ticari İşletme Hukuku, 15. Bası, Beta Yayınevi, İstanbul 2014.
- Battal Ahmet, "Faturada Yer Alan Vade Farkı Kaydının Niteliği Ve İtiraz Edilmemesi Halinde Sonuçları İle İlgili Yargıtay Uygulaması", XVI. Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu (Ayrı Bası), 14 Mayıs 1999, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, s. 77-116.
- Belgesay Mustafa Reşit, "Mahkeme İçtihatları Tahlilleri- İspat Vasıtaları Ve Kanuni Karineler", *İÜHFİM*, İstanbul 1940, C. 6, S. 1, s. 225-237.
- Berkin Necmeddin M., "İspat Hukukunda Senet Delili Ve Yazılı Şekil", *İÜHFİM*, İstanbul 1946, C. 12, S. 4, s. 1175-1192.
- Börü Levent/Koçyiğit İlker, Ticari Dava, Turhan Kitabevi, Ankara 2013.
- Börü Levent, Medenî Usûl Hukukunda İddia Ve Somutlaştırma Yükü, Yetkin Yayınları, Ankara 2016.
- Brönnimann C. Jürgen, Die Behauptungs- und Substanziierungslast im schweizerischen Zivilprozessrecht, Verlag Stämpfli&Cie AG, Bern 1989.
- Çalışkan Murat, "İtiraz Edilmeyen Faturanın Malın Teslim Edilmiş Ve İşin Yapılmış Olduğunu Gösterip Göstermeyeceği", *MÜHAD*, İstanbul 2016, C. 22, S. 3, s. 203-220.
- Deliduman Seyithan, "Medeni Usul Hukukunda Senet ve Senetlerle Yazılı Şekil Arasındaki İlişki", *AÜEHFD*, Erzincan 2000, C. 4, S. 1-2, s. 413-435.
- Dirikkan, Hanife, "Tacirler Arası İhbar ve İhtarlar", *DEÜHFİM*, İzmir 2002, C. 4, S. 1, s. 39-75.
- Doğanay İsmail, Türk Ticaret Kanunu Şerhi, 4. Bası, C. 1, Beta Yayıncılık, İstanbul 2004.
- Domaniç Hayri, "Fatura ve İspat Kuvveti", *BATİDER*, Ankara 1996, C. 3, S. 4, s. 661-666.
- Eren Fikret, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 17. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara 2014.
- Göksu Mustafa, Hukuk Yargılamasında Elektronik Delil, Adalet Yayınevi, Ankara 2011.
- Guggenbühl Markus, Die gesetzlichen Vermutungen des Privatrechts und ihre Wirkungen im Zivilprozess, Dissertation, Schultess Polygraphischer Verlag AG, Zürich 1990.
- İmregün Oğuz, Ticaret Hukukunun Genel İlkeleri, İstanbul 1989.

- Karakaş Fatma Tülay, "Karine Kavramı, Kanunî Karineler Ve Varsayımlar", *AÜHFD*, Ankara 2013, C. 62, S. 3, s. 729-759.
- Kayar İsmail, *Ticaret Hukuku*, 2. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara 2013.
- Kayar İsmail/Turgut Günbay Pınar, "Faturada Yer Alan Vade Farkı Kaydına İlişkin Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararı Hakkında Bir Değerlendirme (Yargıtay İBHGK'nın 27.06.2003 T. ve 2001/1 E, 2003/1 K. Sayılı Kararı)", *EÜHFD*, Kayseri 2006, C. 1, S. 2, s. 151-161.
- Konuralp Halûk, *Medenî Usul Hukukunda İspat Kurallarının Zorlanan Sınırları, Yetkin Yayınları*, Ankara 2009 (İspat Kurallarının).
- Halûk Konuralp, *Medenî Usul Hukukunda Yazılı Delil Başlangıcı, Yetkin Yayınları*, Ankara 2009 (Yazılı Delil Başlangıcı).
- Kurt Konca Nesibe, *Medenî Usûl Hukukunda Tarafların Doğruyu Söyleme Yükümlülüğü, Yetkin Yayınları*, Ankara 2016.
- Moroğlu Erdoğan/Kendigelen Abuzer, *İçtihatlı-Notlu Türk Ticaret Kanunu Ve İlgili Mevzuat*, 10. Baskı, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2014.
- Nart Serdar, "Alman Ve Türk Hukukunda Senetle İspat", *DEÜHFD*, İzmir 2007, C. 9, S. 1, s. 207-232.
- Özdamar Mehmet, "Yargıtay Kararları Işığında Fatura İçeriğine İtiraz", *ABD*, Ankara 2008, Yıl: 66, S. 1, s. 219-229.
- Pekcanıtez Hakan, *Medenî Usûl Hukuku*, 15. Bası, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2017 (Pekcanıtez Usûl).
- Pekcanıtez Hakan, "Elektronik Ticaretin Türk İspat Hukukuna Getirdiği Sorunlar ve Çözüm Önerileri", *Uluslararası İnternet Hukuku Sempozyumu*, İzmir 2001, s. 389-428 (Elektronik).
- Peksöz Vildan, *Hukuk Muhakemeleri Kapsamında Karineler Ve Faturanın Hukukî Niteliği*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2014.
- Rosenberg Leo/Schwab Karl Heinz/Gottwald Peter, *Zivilprozessrecht*, 17. Auflage, Verlag C.H. Beck, München 2010.
- Tanrıver Süha, *Medenî Usûl Hukuku, C. I (Temel Kavramlar ve İlk Derece Yargılaması) Yetkin Yayınları*, Ankara 2016.
- Taşpınar Sema, "Fiili Karinelerin İspat Yükünün Dağılımındaki Rolü", *AÜHFD*, Ankara 1996, C. 45, S. 1, s. 533-572.
- Tok Ozan/Harika Koltas, "Senetle İspat Kuralının Tesis Ediliş Amacı Bakımından Bazı Vakıaların İspatına İlişkin Değerlendirmeler", *MÜHAD*, İstanbul 2016, C. 22, S. 3, s. 2665-2691.
- Topuz Gökçen, *Medenî Usul Hukukunda Karinelerle İspat, Yetkin Yayınları*, Ankara 2012.
- Umar Bilge/Yılmaz Ejder, *İspat Yükü*, 2. Baskı, Kazancı Hukuk Yayınları, İstanbul 1980.
- Umar Bilge, "Hususî Hukukta Karineler", Prof. Dr. Sabri Şakir Ansay Anısına Armağan, Ankara 1964, s. 181-195.
- Ülgen Hüseyin/Helvaci Mehmet/Kendigelen Abuzer/Kaya Arslan/Nomer Ertan N.

- Fusun, Ticari İşletme Hukuku, 4. Bası, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2015.
- Ünal Oğuz Kürşat, Fatura ve Teyit Mektubu, 5. Baskı, Bilge Yayınevi, Ankara 2013 (Fatura).
- Ünal Oğuz Kürşat, "Türk Hukukunda Fatura Kavramı Ve Hukukî Mahiyeti", *GÜHFD*, Ankara 1997, C. 1, S. 2 (Prof. Dr. Naci Kınacıoğlu'na Armağan), s. 41-52 (Kavramı).
- Üstündağ Saim, İddia ve Müdafanın Değiştirilmesi Yasağı, İstanbul 1967.
- Yavuz Cevdet, Borçlar Hukuku Dersleri (Özel Hükümler), 12. Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul 2013.
- Yıldırım M. Kamil, "Senetle İspat Kuralının Türk Medeni Yargılama Hukukundaki Önemi", *İlkeler Işığında Medeni Yargılama Hukuku*, 7. Baskı, Beta Yayınevi, İstanbul 2012, s. 107-128.
- Yılmaz Ejder, Medeni Yargılama Hukukunda Yemin, 2. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara 2012.
- Zevkliler Aydın/Gökyayla K. Emre, Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri, 13. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara 2013.

